

LBRIS

We know
books

DIVINA COMMEDIA

***

Dante Alighieri

***

**Paradiso
Paradisul**

ediție bilingvă – edizione bilingue
**Versiune în limba română, note și prefață
de Geo Vasile**

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

CUPRINS:

„IUBIREA CE URNEȘTE ȘI SOARELE ȘI CELELALTE STELE”	7
Canto I.....	15
Cântul I.....	21
Canto II.....	28
Cântul II.....	36
Canto III.....	44
Cântul III	50
Canto IV.....	57
Cântul IV	63
Canto V.....	71
Cântul V.....	77
Canto VI.....	84
Cântul VI	90
Canto VII	98
Cântul VII.....	105
Canto VIII.....	113
Cântul VIII.....	120
Canto IX.....	128
Cântul IX	134
Canto X.....	142
Cântul X.....	149
Canto XI.....	157
Cântul XI	163

„IUBIREA CE URNEȘTE ȘI SOARELE ȘI CELELALTE STELE”

Paradisul este a treia dintre cele trei împărății din lumea creștină de dincolo, vizitată de Dante în cursul călătoriei sale, etapă în care va fi călăuzit de Beatrice, mireasa lui morganatică, chemată la Dumnezeu la doar 25 de ani. Dante oferă și pentru această cantică o precisă determinare spațială ca și pentru primele două părți ale trilogiei, chiar dacă descrierea sa e foarte departe de cea a unei locații concrete, devenind tot mai abstractă pe măsură ce ascensiunea se apropie de Empireu. Poetul imaginează Pământul ca pe o sferă neclintită în centrul Universului, înconjurată de zece Ceruri, ce alcătuiesc *Paradisul* (sfera de foc desparte lumea pământească de cea cerească): primele nouă Ceruri sunt sfere concentrice, ce se învârt în jurul Terrei, fiecare dintre ele fiind guvernată de o inteligență angelică, în timp ce al zecelea – Empireul – este nemișcat și se extinde la infinit, acesta fiind sălașul lui Dumnezeu, al îngerilor și al preafericiților. Primele șapte Ceruri își iau numele planetei ce se învârt împreună cu ele (Luna, Mercur, Venus, Soarele, Marte, Jupiter, Saturn), în timp ce al optulea este Cerul Stelelor Fixe, iar al nouălea este Primul Mobil, numit astfel deoarece este primul Cer ce

se mișcă transferând mișcarea proprie tuturor celorlalte. Din primele opt Ceruri se naște un influx generat de steaua prezentă în fiecare și care reverberează asupra Pământului și asupra tuturor făpturilor. În al zecelea Cer - Empireul - cum am mai spus, este lăcașul lui Dumnezeu, înconjurat de nouă coruri angelice și de *roza albă* a preaferiților. Aceștia sunt împărțiți în șapte grupuri, conform influxului ceresc suferit în timpul vieții: spiritele defecte, mai simplu spus nestatornice, labile, spiritele active pentru gloria pământească, spiritele iubitoare, înțelepte, combative în slujba credinței, spiritele juste, spiritele contemplative. Chiar dacă preaferiții sălășluiesc în chip firesc în Empireu împreună cu Dumnezeu, în Paradis (din simetrie pozitivă și o înțelegere mai lesnicioasă a simbolisticii) ei îi apar lui Dante în Cerul de a cărui stea au fost influențați. Astfel, spiritele defecte apar în Cerul întâi, al Lunii; spiritele iubitoare în schimb în Cerul lui Venus ș.a.m.d.

În Cerul Stelelor Fixe Dante asistă la triumful lui Cristos și al Mariei, după care îi apar duhurile Sf. Petru, Sf. Iacov, și al Sf. Ioan ce-i pun întrebări Poetului despre credință și respectiv despre speranță și milostenie. Trecând cu brio examinarea, Dante este admis în Primul Mobil, unde are parte de scânteietoarele coruri angelice, descrise ca tot atâtea cercuri luminoase ce înconjoară un punct orbitor de luminos; Beatrice îl instruește pe Dante prin explicații doctrinale privind natura îngerilor, după care ea și Poetul ajung în Empireu, unde preaferiții se arată toți în forma unei roze strălucitor de albe; stau așezați pe tronuri, ce se extind treptat în tărie, și Dante observă că

punctele cele mai îndepărtate apar cu aceeași limpezime pe care o au cele mai apropiate. Beatrice îl conduce pe Dante spre centrul rozei și-i arată că tronurile goale sunt tot mai puține, printre care cel deja destinat lui Henric VII de Luxembourg, și deasupra căruia se află coroana imperială. Moment în care Beatrice își reia locul în propriul tron, înlăuntrul rozei, alături de Rahela, rolul ei de călăuză a Poetului fiind luat de Sf Bernard de Clairevaux. Acesta îl invită mai întâi pe Dante să privească biruința Maicii Domnului, furnizându-i apoi câteva lămuriri asupra compoziției rozei mistice, după care invocă printr-o celebră rugăciune ajutorul Sf. Fecioare spre a interveni pe lângă Dumnezeu pentru a-i înlesni Poetului viziunea Celui Atotputernic. Cântul XXXIII și trilogia se sfârșesc cu descrierea acestei revelații sub forma a trei cercuri de lumină interferente, de fapt scopul întregului periplu dantesc.

În descrierea poetică a celei de-a treia împărății de pe tărâmul celălalt, Dante se desparte net de tradiția literară precedentă, alegând o cale cu totul nouă, ce diferențiază chiar și *Paradisul* de *Purgatoriu* și *Infern*, ce de fapt erau spații fizice a căror reprezentare aveau trăsături plastice și materiale, de vreme ce *Infernul* era o genune ce se căsca sub pământ, iar *Purgatoriul* un munte nespus de înalt ce se ridica pe o insulă; în schimb *Paradisul*, având la rândul său o precisă locație spațială, este reprezentat de Poet în chip abstract, cvasi imaterial, printr-o evocare ce se rarefiază tot mai mult pe măsură ce ascensiunea Poetului însoțit de Beatrice, se apropie de lăcașul Dumnezeirii.

Autorul renunță premeditat la iconografia tradițională ce era asociată *Paradisului*, la descrierea îngerilor cu aripi imaculat de albe sau a sfinților ce-l înconjoară pe Dumnezeu așezat pe un tron (o simbologie încă prezentă mai degrabă în *Purgatoriu*), spre a se încredința în schimb unor efecte de lumină și muzică, unor figuri geometrice și imagini matematice ce se află foarte departe de o descriere pur materială. Preaferiții își păstrează înfățișarea umană doar în Cer, unde îi apar lui Dante în chip de figuri evanescente și asemănătoare unor imagini răsfrânte în apă, în timp ce doar în Cer ele sunt siluete complet învăluite în lumină și indiscernabile ochiului omenesc; mai sus, sufletele se vor arăta în chip de lumină pură, a cărei sclipire mai intensă va însemna bucuria de a putea vorbi cu pelerinul Poet.

Începând cu Cerul al patrulea, preaferiții vor forma figuri geometrice simbolizând gruparea sau ordinul de care aparțin: sufletele înțelepților alcătuiesc două coroane în jurul lui Dante și Beatrice și dansează în ritmul unei muzici fermecătoare; sufletele luptătoare alcătuiesc o cruce; spiritele celor dreți din Cerul lui Jupiter desenează un înscris ce-i îndeamnă pe cei ce domnesc pe pământ să iubească Dreptatea, ca apoi să creeze o acvilă, simbol al autorității imperiale, în timp ce spiritele contemplative au creat o scară de aur ce se înalță tot mai sus și reprezintă asceza spirituală.

În Empireu toți preaferiții vor forma roza alb-imaculată descrisă ca un fluviu ce devine rotund precum un lac de lumină, ale cărui tronuri sunt evocate de Beatrice, dar fără a le face o descriere

fizică. Extrem de stilizată și abstractă este și descrierea cugetului lui Dumnezeu, pe care Dante îl contemplă la sfârșitul Cântului XXXIII: trei cercuri ce nasc unul din altul (misterul Trinității) și efigia umană ce se distinge pe fondul aceleiași culori (încarnarea divinului). Dante accentuează de mai multe ori, în mai multe locuri ale *Paradisului*, dificultatea extremă pentru mijloacele ce stau la îndemâna unui Poet în a oferi o descriere impecabilă a *sfintei împărății*, ce reprezintă o dimensiune suprafirească, depășind cu mult capacitățile normale ale unui pământean; o astfel de dificultate este generată mai ales de amintirea labilă ce rămâne întipărită în urma diverselor viziuni, din pricina disproporției dintre capacitățile intelective omenești și altitudinea lucrurilor văzute, și nu în ultimul rând, de problema exprimării în cuvinte a ceea ce este de nedescris.

Dante recunoaște adesea că, deși recurge la toată experiența sa umană și la inspirația sa poetică, nu va reuși să zugrăvească decât o umbră a spectacolului la care a luat parte; pentru a oferi o idee despre cele văzute, e constrâns să facă uz de complicate similitudini mitologice, imaginând astfel situații ce nu pot avea loc în natură. Această *poetică a inexprimabilului*, cum a fost definită, derivă în bună parte din curentul Stilnuovo și în chip deosebit din poetica prietenului său mai vârstnic, Guido Cavalcanti: acesta își recunoștea la rândul său propria neputință de a descrie plenar frumusețea femeii-înger. Dante adoptă această opțiune stilistică în ciclul de poezii din *Vita nova* precum și în descrierea iubirii sale mistice pentru Beatrice, recuperată spre a întruchipa viziunea din

Paradis, purificată de orice ambiguitate carnală, încă păstrată în versurile sale de tinerețe.

În ultimă analiză, poezia din a treia Cantică, ca de altfel din întreaga trilogie, e o poezie inspirată de Dumnezeu, căci Dante se consideră autorul uman al unei opere la care a fost convocat în virtutea unei excepțional privilegii și la care, cfr. propriilor cuvinte, au pus umărul și *cerul și pământul* (prin urmare, prin analogie, amintind de cărțile Bibliei, ai căror autori au scris sub directa inspirație a Sfântului Duh).

Dante este conștient de absoluta noutate tematică și stilistică a Cantice și afirmă orgolios în mai multe rânduri acest primat poetic pe care și-l revendică ca autor ce navighează cu nava talentului său pe o mare ce n-a fost nicicând străbătută de altcineva (a se reciti începutul Cântului II).

Particularitatea descrierii din *Paradis* și înalta implicare doctrinală inclusă au dus la o anumită dificultate a receptării în rândul cititorilor din deceniile și veacurile succesive, drept care diverși critici și-au exprimat prețuirea pentru primele două cantice, în defavoarea celei de-a treia: Paradoxul e că Poetul a mizat tocmai pe ea, în sensul dobândirii imortalității numelui său în poezia universală. Acest lucru a avut loc mai ales în epoca romantică, în care critici precum faimosul Francesco de Sanctis, preferau fără rezerve *Infernul* și *Purgatoriul* unde, în afara unei reprezentări plastice și sculptate parcă în realitate, se regăseau personaje mai apropiate gustului poeziei veacului 19 (de la Francesca da Rimini la Farinata degli Uberti, de la Ulise la contele Ugolino), chiar

LIBRIS | We know books

dacă adesea episoadele unde apăreau ca protagoniști, erau supuse unei re-lecturi în cheie modernă și tocmai de aceea grav răstălmăcită.

Negativă, fără umbră de îndoială, este și opinia lui Benedetto Croce asupra *Paradisului*, ce considera cea de-a treia Cantică „un fel de filosofie pusă pe versuri”, și deci un fel de poezie didactică și pedantă, în care se putea identifica puține și sporadice momente de inspirație autentică (de o evaluare nu foarte deosebită se bucură și poezia lui Leopardi).

Va fi trebuit să așteptăm a doua jumătate a veacului XX și studiile unor critici precum G. Contini, G. Bàrberi Squarotti, U. Bosco, pentru ca *Paradisul* să fie reevaluat și surprins în sfârșit în esența sa, dincolo de a fi, în fine, înțeles în semnificația sa cea autentică: textul celei de-a treia Cantice nu poate renunța la explicații doctrinale, căci ele fac parte integrală din poezia dantescă și sunt indispensabile pentru înțelegerea mesajului său; firește, ele sunt mai abundente în Cantica finală, dar nu erau absente nici în primele două.

O contribuție fundamentală a furnizat esteticianul Erich Auerbach, ce prin interpretarea sa figurală a Divinei, a aruncat o lumină revelatorie asupra multor aspecte ale *Paradisului*. În ultimele cinci decenii de exegeză critică asupra *Paradisului*, s-a reușit curățarea de prejudecățile ce l-au marcat în trecut, chiar dacă poezia din această a treia Cantică continuă să rămână o lectură nu foarte ușoară pentru cititorul modern. Ceea ce este la fel de adevărat în mare măsură și în privința primelor două părți ale

trilogiei dantești, *Infernul* și *Purgatoriul*, pentru care nu arareori se propune o lectură pedestră și fals contemporană, ca în secolul 19. Lectura întregului Poem și în special a *Paradisului*, ne face să înțelegem cât de mare e distanța ce ne desparte de lumea lui Dante și de mentalitatea medievală, pe care doar printr-o mare străduință le putem, fie și în parte, înțelege.

În fond, este încă valabil apelul făcut de Dante însuși la începutul Cântului II, când previne cititorul cu prea puține cunoștințe teologice să nu se avânte în largul mării după corabia sa poetică, fiindcă pierzându-i urma, riscă să naufragieze. Ceea ce s-a și întâmplat unor critici iluștri din trecutul recent, drept care nu se poate nega că, a întreprinde o lectură a *Paradisului*, presupune și acum, la 700 de ani de la moartea Poetului, un neasemuit zel și un discernământ pe măsură.

Geo VASILE

La gloria di colui che tutto move
per l'universo penetra, e risplende
in una parte più e meno altrove. 3

Nel ciel che più de la sua luce prende
fu' io, e vidi cose che ridire
né sa né può chi di là sù discende; 6

perché appressando sé al suo disire,
nostro intelletto si profonda tanto,
che dietro la memoria non può ire. 9

Veramente quant'io del regno santo
ne la mia mente potei far tesoro,
sarà ora materia del mio canto. 12

O buono Appollo, a l'ultimo lavoro
fammi del tuo valor sì fatto vaso,
come dimandi a dar l'amato alloro. 15

Infino a qui l'un giogo di Parnaso
assai mi fu; ma or con amendue
m'è uopo intrar ne l'aringo rimaso. 18

Entra nel petto mio, e spira tue
sì come quando Marsia traesti
de la vagina de le membra sue. 21

O divina virtù, se mi ti presti
tanto che l'ombra del beato regno
segnata nel mio capo io manifesti, 24

vedra' mi al piè del tuo diletto legno
venire, e coronarmi de le foglie
che la materia e tu mi farai degno. 27

Sì rade volte, padre, se ne coglie
per trionfare o cesare o poeta,
colpa e vergogna de l'umane voglie, 30

che parturir letizia in su la lieta
delfica deità dovria la fronda
peneia, quando alcun di sé asseta. 33

Poca favilla gran fiamma seconda:
forse di retro a me con miglior voci
si pregherà perché Cirra risponda. 36

Surge ai mortali per diverse foci
la lucerna del mondo; ma da quella
che quattro cerchi giugne con tre croci, 39

con miglior corso e con migliore stella
esce congiunta, e la mondana cera
più a suo modo tempera e suggella. 42

Fatto avea di là mane e di qua sera
tal foce, e quasi tutto era là bianco
quello emisferio, e l'altra parte nera, 45